

SÁRKÖZY PÉTER

Róma, Róma, Róma, Róma

Jövőre, 2004-ben lesz 25. éve annak, hogy tanáraimat és barátaimat, Szauder József és Klaniczay Tibor professzorokat követően a Római Tudományegyetemen kezdtém tanítani magyar irodalmat és kultúrtörténetet. Így nem egyszer volt alkalmam szembesülni azzal a kérdéssel, hogy milyen Rómában élni.

„Jó otthon”, válaszolom mindig Cs. Szabó Lászlóval, gyönyörű könyvéből, a *Római muzsikából* idézve. És tényleg, Rómában, éppúgy mint más, a magyar kultúrtörténethez kötődő európai városban, könnyű otthon éreznünk magunkat. Ezt kellene végre újból megérteni Magyarországon is, hogy bárhol járunk Európában, *otthon* vagyunk. Az olasz és francia középkori egyetemeken tanuló magyar diákok *otthon* érezhették magukat már a XIII–XIV. században Párizsban, Bolognában, Padovában, mint ahogy *otthon* voltak a német és holland protestáns városokban Szenczi Molnár Albert és Apáczai Csere János, Lengyelországban Balassi Bálint és a sok bujdosó kuruc, mint ahogy Adynak is Párizs volt „a Bakonya”, az a hely, ahol igazán magyarnak érezhette magát sok más művészbarátjával egyetemben.

Rómában, az egyik legszebb ókeresztény körtemplomban, a Lateráni Bazilika és a Colessum között emelkedő Santo Stefano Rotondóban, mely 1454-től kezdve a magyar pálos rend, majd ezt követően az 1580-ban alapított Német–Magyar Kollégium liturgikus kezelésében állt, és áll a mai napig, találhatók Lászlai János gyulafehérvári főesperes, római magyar gyóntatópapa 1523-ban készített síremléke, rajta az elhunyt humanista által írt szép latin epitáfium, melynek végső summája: *Roma est patria omnium fuitque* – Róma mindannyiunk közös hazája volt és marad mindörökké.

Fél évszázad agymosása, tömegbutítása után vissza kellene térnünk a normális magyarságtudathoz, melynek mindenkor az európaiság volt a *sine qua non*-ja, lételeme. Szent István és a keresztény kultúra felvétele óta nincs külön „magyar” és „külön” európai kultúra, csak

európai magyar kultúra van, ennek voltak nagy költői és művészei a latinul író Janus Pannonius és Zsámboki János, valamint a magyarul író nagy költőink, Balassi Bálinttól Zrínyi Miklósig, a Rómában az Árkádia Költőakadémia tagjává választott Faludi Ferencről a debreceni protestáns nagyiskolájában „olaszos költővé” váló Csokonai Vitéz Mihályig, Kazinczy és Kölcsey Ferencig. Van-e „európaibb” költőnk a világforradalmár Petőfinél vagy az Aristophanést, Shakespeare-t fordító, Dante, Ariosto és Tasso költészetét tanulmányozó Arany Jánosnál?

Európában járni, más európai városokban élni csak politikai üldözöttség esetében jelenthetett elszakadást a hazától, de normális békés időkben a külföldi lét, a külföldi tanulmányút a gazdagodás, a szellemi építkezés eszköze és lehetősége volt és annak kell maradnia. Ahogy Babits írja *Hazám* című versciklusában: Az első haza az otthon, a szülői ház melege, a második a szülőváros, a gyermekkor világa, aztán következik a tágabb haza, a magyar táj és kultúra megismerése, ám itt nem állhat meg az „igazi haza” birtokbavétele:

*Röpülj, lelkem, röpjél túl hazámat!
Hogy röpjéltem egykor! Tornyak szálltak,
Montblanc süllyedt, narancsfák kínáltak,
láttam népet, mordat és vidámat:
így találtam nagyobbik hazámat.
Rómát fiús tisztelettel jártam,
mintha őseim várossa volna
és Avignon nevetett, mint Tolna,
vígán fürdött egyazon sugárban
és egy lélek font be néptől-népig
messze földrészt eleven hálába:
egy lélek, egy ország végtől-végig
magát tépő hazám: Európa.*

Negyedszázada tanítok a Római Tudományegyetemen magyar irodalmat, és még sosem éreztem magam Rómában „külföldön”. Ahogy Cs. Szabó László írja, Rómában az ember (az európai ember) rögtön otthon van, hiszen Rómáról tanultunk az iskolában, Róma az antik és a keresztény kultúra európai bölcsője és terjesztője, a „mindennek átfogója”, ahogy Ady nevezi az Örök Várost *A nyárdélutáni hold Rómában* című versében („Áldom a nyüzsgő Rómát, a mindennek átfogóját, pulyásan is nagyot”), vagy, ahogy egy újságcikkében írja: „ebben

a városban van elrombolva és felépítve minden, amiből lelkünk összerakódik”.

Nem véletlen, hogy az első zarándokokat követve máig tart az európai nemzetek fiainak Róma-járása. Ahogy Elek Artur, a Nyugat folyóirat egyik alapítómunkatársa írta: „Mi nem olaszok azért zarándokolunk Itáliába, hogy megtaláljuk ott azt, ami nálunk nincs, a múltnak emlékeit, az ősi városokat, bennük az ó utcákat, az utcákban a réges-régi házakat, melyekben valamikor tudósok, költők, művészek és hősök éltek, azok a nagyok, akiknek neve hallatára is bizseregni kezd kezeletünk.”

De nemcsak a nagy korok emlékei vonzanak az örök városba, hiszen ott van az Ady által megörökített „nyüzsgő” Róma is. A fiatal Babits írta első útja után Juhász Gyulának „a nagy halottak vonzottak Itáliába, de ott figyelmem egy részét elvonták a kis élők, a nagy Élet”. Ahogy Szerb Antal Itália-regényének, az *Utas és holdvilág*nak hőse mondja: „Rómában nem kell semmit sem tennünk, hagyni kell, hogy Róma történjék velünk.”

Hogy is érezhetném magam „idegenben” Rómában, amely annyi „magyar emlékkal terhes”? Az Aventinus dombján lévő Szent Elek-templomból küldött koronát II. Szilveszter pápa a magyarok királyának. A Vatikán tőszomszédságában már 1026-ban magyar zarándokházat emeltetett Szent István. Az 1350. évi római szentévi búcsún Nagy Lajos király ezerfős kíséretével vett részt, és Rómában koronázták Zsigmond magyar királyt császárrá, mint ahogy erről máig tanúskodik a Szent Péter-bazilika középső, Filarete alkotta bronzkapuján a gyönyörű dombormű. Róma a „közös haza”, hirdeti Lászlai János római magyar gyóntató sírfelirata a Santo Stefano ókeresztény körtemplom közepén, melynek kolostorában a magyar pálosok éltek. Itt létesült 1579-ben az első magyar kollégium, mely egy évvel később a németek kollégiumával egyesítve hozta létre a híres Collegium Germanicum-Hungaricumot, ahol máig több száz magyar egyházi értelmiségi folytathatta tanulmányait, köztük a Pázmány Péter utáni összes magyar érsek-prímás. Rómában lett íróvá, az új magyar irodalom első nagy képviselőjévé Faludi Ferenc, aki 1740 és 1745 között öt éven át volt a Szent Péter-bazilika magyar gyóntatója. Rómában a via Marguttán volt műterme Ferenczy Istvánnak, Markó Károlynak, majd Tóth Imrének, akinek reliefje díszíti a Termini pályaudvar homlokzatát. Rómába vágyott és zarándokolt Riedl Frigyesztől Péterfy Jenőn át Adyig, Babitsig, a Róma-verseket író Kosztolányiig a modern magyar irodalom nem egy nagy alakja. Rómában alapított a XIX. századvégen történeti intézetet és művészházat a tudós történész, Fraknói Vilmos, és ennek az alapítványnak felhasználásával létesítette 1928-ban Gerevich Tibor professzor Klebelsberg Kuno támogatásával a Római Magyar Akadémiát. Itt, a gyönyörű Borromini-palotá-

ban éltek és dolgoztak a XX. század kiváló magyar tudósai és művészei az *Utas és holdvilág*ban megörökített Kerényi Károlytól Lukács Györgyig és Fülep Lajosig, a Római Magyar Iskola művészei Aba Novák Vilmostól Molnár C. Pálig, és itt, a via Giulián talált menedéket a háború szörnyűségei után az új magyar irodalom egy teljes nemzedéke: Csorba Győző, Károlyi Amy, Lengyel Balázs, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Géza, Pilinszky János, Vas István, Weöres Sándor, és azóta máig tart a Vas Istvánéktól elkezdett *Római rablás*.

Nekem ráadásul még könnyebb dolgom van, hiszen én nem egyszerűen „külföldön dolgozom”, hanem magyar irodalmat és művelődéstörténetet taníthatok a „hosszú hajú latin diákoknak” (Kosztolányi: *Bologna*). Olaszul vagy magyarul, de Rómában is állandóan a magyar irodalommal és művelődéstörténettel foglalkozunk. Magyar írók és költők műveit jelentjük meg, a magyar művelődéstörténet nagy korszakairól rendeztünk és rendezünk konferenciákat, adunk ki tanulmányköteteket. Így aztán valóban „otthon” érezhetem magam Rómában is, vallva Babits Mihály igazát, hogy az igazi haza nem a föld, hanem a közös kultúra, a közös emlékek, vagy ahogy Illyés mondja: a „haza a magasban” van. Így élek „otthon” az Örök Városban, a „közös hazában”, immár negyedszázada, és ugyanakkor vágyok naponta – mint Arany János Szalontára – az én „Magasomba”, haza – Magyarországra. ■

